

De Wereld van Bosch

Tentoonstelling in het Noordbrabants Museum

Barbara Kruijsen*

Het Jeroen Boschjaar kan u niet ontgaan zijn. Overal in de stad duiken initiatieven op. Het Noordbrabants Museum sluit daarbij aan met een bijzondere tentoonstelling over 's-Hertogenbosch in de tijd van Jheronimus van Aken, de beroemde schilder die zich in ieder geval vanaf 1490 tooide met de naam 'Bosch'. Daarmee verwees hij naar zijn vaderstad.

In de grote zaal van de tentoonstellingsvleugel waant u zich op de middeleeuwse markt van 's-Hertogenbosch. In het huidige straatbeeld valt nog veel van de oude stad te herkennen: het puthuis bijvoorbeeld, in 1979 gereconstrueerd op basis van archeologische vondsten, stond al in de tijd van Bosch op de Markt. Jeroen zag ook het opvallende torentje van het huis De Moriaan, waar nu de vvv gevestigd is. Van zijn eigen huis op de Markt bleven echter alleen de zijmuren en de kelders bewaard; de oude gevel is afgebeeld op het schilderij De Lakenmarkt, omstreeks 1525 door een anonieme meester vervaardigd.

In het 's-Hertogenbosch van Jeroen speelde het leven zich, zoals in iedere middeleeuwse stad, grotendeels op straat af. Op de Markt ontmoette men elkaar. Daar werd gehandeld en rechtgesproken, gefeest en gebedeld. Dit leven komt in veertien thema's op de tentoonstelling aan bod. Steeds is gezocht naar een relatie tussen de voorwerpen en de beroemde schilder. Soms is die connectie heel direct zichtbaar: in archiefstukken uit het Stadsarchief en in rekeningboeken van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap komt de naam Joen van Aken meermalen voor. In andere gevallen weten we bijna zeker dat Jeroen Bosch de geëxposeerde voorwerpen met eigen ogen heeft gezien. Dat geldt bijvoorbeeld voor de bijzondere wapenborden die in 1481 ter gelegenheid van het kapittel van de ridders in de Orde van het Gulden Vlies in het koor van de Sint-Jan hingen. En dat geldt ook voor een van de prachtige figuren van de doopvont die Aert van Tricht in 1492 aan dezelfde kerk geleverd heeft.

De huizenrij aan de noordelijke zijde van de Markt. De ruiter passeert het woonhuis/atelier van Jeroen Bosch. Op het schilderij van de Lakenmarkt (ca. 1525) zijn de huizen in een ander perspectief geschilderd. Albert Schreurs, fotograaf van het Stadsarchief, stuurde met behulp van de computer de huizen handig in een horizontale lijn.

Het Noordbrabants Museum exposeert ook een kleine selectie incunabelen (wiegedrukken). Ze tonen de gemeenschappelijke inspiratiebron van Jeroen Bosch en zijn tijdgenoten. Jeroen van Aken was zeker niet de enige die zijn vakmanschap toont in helse taferelen en duivelse gedrochten!

De kunst uit de tijd van Jeroen Bosch wordt afgewisseld met materiële cultuur uit zijn tijd. Er is allerhande middeleeuws huisraad te zien dat uit de Bossche bodem tevoorschijn is gekomen. Er zijn messen – door Bosch zo vaak gebruikt in de afbeelding van onmenselijke martelingen – en allerlei vormen van aardewerk. Op het prachtige beschilderde vroeg 16^e- eeuwse tafelblad uit de Abdij van Berne in Heeswijk wordt tafelgerei getoond. Uiteraard is er ook ruimschoots aandacht voor de religieuze dimensie in het werk van Jeroen Bosch. Hij was een gelovig man en dat werkt door in de meeste van zijn schilderijen. Kerken en devotievoorwerpen uit 's-Hertogenbosch vormen een belangrijk onderdeel van de expositie. Zo komt de relatie tussen Jeroen van Aken en de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap tot uitdrukking in fragmenten van het beroemde Maria retabel dat Adriaen van Wesel in 1475–1477 voor de Broederschap sneed en waarvoor Jeroen niet alleen een adviserende rol vervulde, maar jaren later ook twee zijluiken beschilderde.

In de achterzaal is aandacht voor de receptie van Jeroen

Bosch. In de eerste plaats in de vorm van werk van zijn navolgers. Er zijn schilderijen en prenten te bewonderen van 16^e-eeuwse schilders die in de trant van Bosch hebben gewerkt. Maar er is meer: in de 19^e eeuw vervalste de Bossche schilderijenrestaurator en kunsthandelaar Martin Wegenaar een zelfportret van Jeroen Bosch en in het begin van de 20^e eeuw vormde onze schilderende stadsgenoot de inspiratiebron voor werk van Frans Kops Sr. en Arnold van de Laar.

De tentoonstelling van 1967 in de Bethaniestraat vormde een hoogtepunt voor de herwaardering van het werk van Jeroen Bosch; een documentaire uit 1967 en beelden van de tentoonstelling uit het Polygoonjournaal zullen voor velen herinneringen oproepen. Dat geldt ook voor de aflevering 'De harige duivel' uit de beroemde televisieserie Floris die op de tentoonstelling integraal zal worden uitgezonden. Floris en Sindala gaan hierin op pad om een van de schilderijen van meester Bosch te redden uit de handen van Lange Pier. Ze worden geholpen door de Marskramer en een als duivel verkleed aapje...

De tentoonstelling *De Wereld van Bosch* voert u van het Jeroen Boschjaar naar de Middeleeuwen en via de 16^e-eeuwse navolgers en de beeldvorming in de 19^e en 20^e eeuw terug naar onze herinneringen en de tijd van nu.

* Barbara Kruijssen is kunsthistorica en gastconservator bij het Noordbrabants Museum.

fronimus 2500 punitae